

Prof. dr hab. Jan Holeksa
Wydział Biologii UAM
ul. Umultowska 89
61-614 Poznań

Opinia
na temat osiągnięcia naukowego, pozostałego dorobku naukowego
oraz działalności organizacyjnej i dorobku dydaktycznego
w postępowaniu habilitacyjnym dr Małgorzaty Falenckiej-Jabłońskiej

Niniejsza opinia została wykonana zgodnie z zapisami ustawy z dnia 14 marca 2003 r. o stopniach naukowych i tytule naukowym oraz o stopniach i tytule w zakresie sztuki (Dz. U. z 2003 r. Nr 65, poz. 595 z późn. zm.) oraz zgodnie z kryteriami zawartymi w Rozporządzeniu Ministra Nauki i Szkolnictwa Wyższego z dnia 1 września 2011 r. w sprawie kryteriów oceny osiągnięć osoby ubiegającej się o nadanie stopnia doktora habilitowanego (Dz. U. z 2011 r. Nr 196, poz. 1165). Opinia została przygotowana na podstawie materiałów dostarczonych przez sekretarza komisji habilitacyjnej, dr hab. Iwonę Skrzecz. Materiały, które otrzymałem zawierały: (1) wniosek o przeprowadzenie postępowania habilitacyjnego w dziedzinie nauk biologicznych w zakresie biologii, (2) odpis dyplomu doktorskiego, (3) dokumentację do wniosku o nadanie stopnia doktora habilitowanego nauk leśnych, w której zamieszczono życiorys naukowy, przedstawiono zainteresowania naukowe, działalność organizacyjną i dydaktyczną, zestawiono otrzymane nagrody i wyróżnienia; dokumentacja zawiera także autoreferat oraz szczegółowy wykaz publikacji i innych opracowań oraz efekty pozostałej aktywności naukowej, organizacyjnej, dydaktycznej i popularyzatorskiej, (4) monografię przedstawioną jako osiągnięcie naukowe, (5) wykaz publikacji współautorskich ze wskazaniem własnego udziału w ich przygotowaniu.

Ocena osiągnięcia naukowego

Osiągnięciem naukowym dr Małgorzaty Falenckiej-Jabłońskiej jest monograficzne opracowanie zatytułowane: *Zmiany ekosystemów leśnych w zasięgu oddziaływania Elektrowni „Kozienice” – synteza 40-letnich badań interdyscyplinarnych*. Zostało ono opublikowane w 2013 roku jako 20 tom serii „Rozprawy i Monografie” Prac Instytutu Badawczego Leśnictwa. Na 304 stronach tego wydawnictwa zamieszczono wyniki badań realizowanych przez 40 lat (od 1973 do 2012) na stałych powierzchniach badawczych w sąsiedztwie elektrowni „Kozienice”. Celem wieloletnich badań reprezentujących różne dyscypliny nauk biologicznych i nauk leśnych było określenie wpływu elektrowni uruchomionej w 1975 roku na otaczające ją ekosystemy leśne Puszczy Kozienickiej. W ciągu tego długiego okresu prowadzono pomiary wielkości emisji przemysłowych, a w szczególności związków siarki i azotu, analizowano zmiany właściwości chemicznych gleb oraz badano zawartość wybranych pierwiastków w igliwiu sosnowym i w darniach rokitnika pospolitego w powiązaniu z właściwościami gleb. Równolegle obserwowano przemiany fitocenozy leśnych, w tym ich składu gatunkowego, odnawiania się drzew, przyrostu drzewostanów i zmian ich struktury. Badaniami objęto też zmiany bioty porostów i kondycję jednego wybranego gatunku – pustułki pęcherzykowej. Sporo uwagi poświęcono różnym grupom zwierząt. Obserwowano zmiany fauny roztoczy glebowych i chrząszczy saproksylicznych, zasiedlanie sosen przez szkodniki wtórne oraz zróżnicowanie gatunkowe nietoperzy. W kręgu zainteresowania znalazło się również zagrożenie fitopatologiczne ekosystemów leśnych oraz zmiany struktury krajobrazu leśnego.

Tak ogromna różnorodność problemów badawczych znalazła się w opracowaniu, którego jedynym autorem jest Kandydatka do stopnia doktora habilitowanego. W tym miejscu pojawia się podstawowy problem w ocenie przedstawionego osiągnięcia naukowego.

Otóż w myśl ustawy o stopniach naukowych i tytule naukowym z 14 marca 2003 roku osiągnięcie naukowe „powinno stanowić znaczny wkład autora w rozwój określonej dyscypliny naukowej”. Może to być również część pracy zbiorowej, przy czym w takim przypadku należy wskazać zagadnienie, które jest indywidualnym wkładem osoby ubiegającej się o nadanie stopnia doktora habilitowanego. Tymczasem mam spore wątpliwości, aby uznać, że zgodnie ze stroną tytułową przedstawione osiągnięcie jest wyłącznym dziełem dr Małgorzaty Falenckiej-Jabłońskiej. Analiza treści poszczególnych rozdziałów przekonuje mnie, że dr Falencka-Jabłońska przygotowując swoje opracowanie, skorzystała z wyników badań wielu osób, które od lat 70. ubiegłego wieku prowadziły badania na stałych powierzchniach zlokalizowanych w sąsiedztwie elektrowni. Ich wyniki zostały zawarte w niepublikowanych sprawozdaniach i publikacjach, które co prawda są cytowane w wielu miejscach, lecz w sposób, który czyni wrażenie, że autorką kolejnych rozdziałów jest dr Falencka-Jabłońska.

Podaję kilka przykładów rozdziewięku między treścią poszczególnych rozdziałów, a przypisywaniu ich autorstwa sobie przez dr Falencką-Jabłońską. Za autora rozdziału o porostach (s. 136-164) należałoby raczej uznać K. Kolanko, który przygotował dwa sprawozdania z badań w Puszczy Kozienickiej zamieszczone w spisie piśmiennictwa. Z tekstu można wnioskować, że dokonał on porównania stanu bioty porostów w latach 70. ubiegłego wieku i po roku 2000, oraz przeprowadził badania nad aktywnością życiową glonu w plechach pustułki pęcherzykowatej. Opracowania tego autora są cytowane w kilku miejscach, jednak długie fragmenty rozdziału pozbawione są takich odwołań i można odnieść wrażenie, że główną autorką badań nad porostami jest dr Falencka-Jabłońska.

Ten sam problem, jak w przypadku porostów, pojawia się w rozdziale poświęconym roztoczom (s. 181-197). Autorem badań tu przedstawionych jest raczej M. Skorupski, którego trzy niepublikowane opracowania są cytowane w tekście i zamieszczone w spisie piśmiennictwa. Zaskakuje w tym rozdziale szczegółowość danych o rozmieszczeniu i warunkach występowania ponad dwudziestu gatunków roztoczy w Polsce i poza nią, które mają niewiele wspólnego z Puszcą Kozienicką. W rezultacie w spisie piśmiennictwa znalazło się aż 96 pozycji dotyczących roztoczy, czyli 2/5 wszystkich prac zestawionych na końcu monografii. Z treści rozdziału nie można się zorientować, dlaczego z taką wyjątkową szczegółowością scharakteryzowano tę grupę zwierząt.

Autorstwo następnego rozdziału o szkodnikach wtórnych drzewostanów sosnowych (s. 197-224) należałoby przypisać raczej B. Skok-Kurowskiej. Jest ona autorką niepublikowanych opracowań w postaci sprawozdań, które są w kilku miejscach cytowane. Również następne rozdziały z dużym prawdopodobieństwem nie są autorstwa Kandydatki, lecz powstały na podstawie niepublikowanych w większości opracowań innych autorów: J. Gutowskiego o chrząszczach saproksylicznych (s. 227-233), A. Rachwałda na temat nietoperzy (s. 233-239), M. Małeckiej i Z. Sieroty dotyczącego zagrożenia fitopatologicznego (s. 240-247) oraz M. Kunza o wzorcu przestrzennym kompleksów leśnych (s. 248-271). W przypadku innych rozdziałów wątpliwości dotyczące ich autorstwa są trudniejsze do rozstrzygnięcia, ponieważ wiele opracowań cytowanych w tekście nie zostało umieszczonych w spisie piśmiennictwa, stąd nie wiadomo, czego dotyczą. Takich przypadków w całym opracowaniu naliczyłem prawie 50. Świadczy to o braku dbałości o stronę edytorską całej monografii. Kandydatka w autoreferacie stwierdziła tymczasem, że posiadała wyniki badań zamieszczone w 24 dokumentacjach złożonych w Instytucie Badawczym Leśnictwa, których była głównym autorem. Ponadto dysponowała licznymi materiałami archiwalnymi, których zapewne nie była głównym autorem. Zatem, zgodnie z tą deklaracją w monografii są zamieszczone nie tylko wyniki Jej

badania, ale również innych osób. Jeśli tak istotnie było, to przypisanie sobie autorstwa całej monografii jest nieuprawnione.

W kontekście przedstawionych uwag dotyczących autorstwa całej monografii i sporej liczby rozdziałów, zwraca uwagę informacja zamieszczona w wykazie osiągnięć w pracy naukowo-badawczej na stronach 18, 22 i 46. Według niej dr Falencka-Jabłońska jest redaktorem dzieła i nie jego autorem:

Falencka-Jabłońska M. 2013 (red.)- Zmiany ekosystemów leśnych w zasięgu oddziaływania Elektrowni „Kozienice” -synteza 40-letnich badań interdyscyplinarnych Prace IBL. Rozprawy i monografie nr. 20, 304 ss.(ISBN 978-83-62830-19-0).

Taki sam zapis o redakcji monografii widnieje we wniosku o wszczęcie postępowania habilitacyjnego skierowanym do Centralnej Komisji do Spraw Stopni i Tytułów. Wobec powyższego tym bardziej wątpliwe jest uznanie dr Małgorzaty Falenckiej-Jabłońskiej za wyłączną autorkę monografii, jak sugeruje to jej strona tytułowa.

Pomimo wspomnianych zastrzeżeń próbowałem doszukać się wkładu własnego dr Falenckiej-Jabłońskiej do przygotowanej przez nią monografii. Spodziewałem się bowiem, że są w tym obszernym opracowaniu rozdziały będące efektem samodzielnej pracy badawczej Kandydatki. Niestety, nie mogę wskazać takiej części monografii, co do której nie miałbym żadnych wątpliwości. Oczekiwałem ponadto, że zgodnie z tytułem monografia zawiera znaczące elementy syntezy, których nie było w szczegółowych pracach. Kandydatka w autoreferacie napisała, że monografia stanowi studium zmian środowiska leśnego w czterdziestoleciu funkcjonowania i rozwoju elektrowni „Kozienice” i zawiera wszechstronną analizę zmian ekosystemów leśnych znajdujących się pod wpływem tego potężnego zakładu energetycznego.

Kierując się zapowiedzią syntezy, usiłowałem znaleźć fragmenty, w których analizie poddano powiązania między poszczególnymi elementami ekosystemów leśnych podlegających presji ze strony elektrowni. Niestety, nie znalazłem ani jednego fragmentu, który mógłbym uznać za syntezę wieloletnich szczegółowych badań. Poszczególne rozdziały monografii stanowią całkowicie niezależne części i nie ma między nimi żadnych związków. Na końcu każdego rozdziału zamieszczono kilka punktów nazwanych wnioskami. Nie są to jednak wnioski, lecz jedynie krótkie podsumowanie szczegółowych wyników badań. Również kończący całą monografię rozdział „Dyskusja i wnioski końcowe” zawiera treści, które całkowicie mijają się z tytułem monografii. Najpierw (s. 272-275) poruszono bardzo ogólne zagadnienia dotyczące wpływu człowieka na środowisko, które nie mają nic wspólnego z badaniami w Puszczy Kozienickiej, a następnie (s. 277-278) szczegółowo opisano przypadek znalezienia jednego okazu modliszki zwyczajnej w sąsiedztwie elektrowni. Po tych dwóch głównych tematach „dyskusji” znajduje się dwanaście punktów mających w większości postać pojedynczych zdań, w których przypomniano najważniejsze wyniki zawarte w kolejnych rozdziałach monografii. Nie mają one żadnego związku z wcześniejszą treścią ostatniego rozdziału.

Generalnie, w obszernej monografii brakuje jakichkolwiek wniosków płynących z wieloletnich i interdyscyplinarnych badań. Bez jakiegokolwiek refleksji o ogólniejszym znaczeniu są w niej zamieszczone wyniki badań realizowanych w różnym czasie, w ciągu okresów o różnej długości i dotyczących bardzo różnych zagadnień. Cała monografia wydaje się luźnym zbiorem pełnych lub skróconych wersji wcześniejszych sprawozdań z poszczególnych zadań realizowanych przez różne osoby.

Ocena pozostałego dorobku naukowego

W swoim wniosku dr Małgorzata Falencka-Jabłońska podaje, że jest autorką 168 publikacji, w tym 5 monografii i 20 rozdziałów w monografiach, 38 oryginalnych prac w czasopi-

smach naukowych, 93 prac popularno-naukowych i przeglądowych oraz 12 książek dydaktycznych. Byłby to pokaźny dorobek, tym bardziej że jego zdecydowana większość pochodzi z okresu po uzyskaniu stopnia doktora. Jednak nie wszystkie prace zaliczone do oryginalnych zostały opublikowane w czasopiśmie naukowych. Takich oryginalnych prac naukowych opublikowanych po doktoracie, które ukazały się w czasopiśmie, naliczyłem tylko 15. Spośród nich tylko jeden artykuł, opublikowany w 1983 roku w *Ekologii polskiej*, znalazł się na liście JCR, przy czym jest to publikacja napisana na podstawie rozprawy doktorskiej obronionej w tym samym roku.

W swoim dorobku Kandydatka ma natomiast sporo prac zamieszczonych w materiałach konferencyjnych. Po uzyskaniu stopnia doktora dr Falencka-Jabłońska była aktywnym uczestnikiem wielu konferencji krajowych i międzynarodowych. W latach 1994-2016 wygłosiła 25 referatów i zaprezentowała 8 plakatów. Mimo sporej liczby prac zaliczonych przez Kandydatkę do „naukowych”, jej cały dorobek publikacyjny z trudem można uznać za wystarczający do uzyskania stopnia doktora habilitowanego, tym bardziej, że spora część tego dorobku została umieszczona w czasopiśmie lokalnych o bardzo ograniczonym zasięgu. Nie ma w tym dorobku pozycji, które można by uznać za wybitne bądź bardzo dobre. Odnoszę wrażenie, że dr Falencka-Jabłońska starała się przede wszystkim pomnażać swój dorobek, mniej uwagi poświęcając jego dobrej jakości.

Dość słabemu dorobkowi naukowemu towarzyszy duża aktywność w roli eksperta w zakresie ochrony środowiska. Trudno tę działalność ekspercką uznać za „inną działalność naukową”, jak zostało to zaznaczone w załączonej dokumentacji, ponieważ jej efektem nie są oryginalne prace naukowe. Tym niemniej trzeba podkreślić sporą wartość tej różnorodnej działalności na forum krajowym i międzynarodowym. Jest ona potrzebna i w leśnictwie niewątpliwie odgrywa ważną rolę.

Na szczególne podkreślenie zasługuje natomiast zaangażowanie dr Falenckiej-Jabłońskiej w popularyzację wiedzy ekologicznej. W tym zakresie jej dorobek jest bardzo duży, bo obejmuje prawie 100 pozycji. Na tym polu osiągnęła zatem spore sukcesy. Liczne publikacje, które ukazały się w różnych popularnonaukowych i popularnych periodykach poświęconych przyrodzie, lasom i gospodarce leśnej, świadczą o sporym zacięciu publicystycznym Kandydatki i są niewątpliwie świetnym dopełnieniem słabszych osiągnięć naukowych.

Ocena działalności organizacyjnej, współpracy międzynarodowej i dorobku dydaktycznego

Z dość słabą jakością dorobku naukowego dr Małgorzaty Falenckiej-Jabłońskiej mocno kontrastuje jej bogata działalność organizacyjna. Do jej największych osiągnięć na tym polu należy zorganizowanie wielu edycji Olimpiady Wiedzy Ekologicznej (OWE), która odbywa się corocznie od 1986 roku. Dr Falencka-Jabłońska jest pomysłodawczynią tej inicjatywy sprzed ponad 30 laty, wieloletnią wiceprzewodniczącą Komitetu OWE, a od kilku lat jego przewodniczącą. Jest także autorką wielu wydawnictw poświęconych tej ważnej inicjatywie. Jej zaangażowanie w edukację ekologiczną znajduje także wyraz w postaci konsultacji naukowej wydawnictw poświęconych edukacji, prowadzenia wielu zajęć przeznaczonych dla dzieci i młodzieży oraz przygotowywania audycji radiowych poświęconych środowisku przyrodniczemu. Sama jest także autorką blisko osiemdziesięciu publikacji, które określiła jako edukacyjno-dydaktyczne.

Wielokrotnie bardzo wysoko oceniano dr Falencką-Jabłońską za zaangażowanie w edukację na rzecz ochrony środowiska, której towarzyszy wspomniana już działalność ekspercka. Przyznano Jej liczne nagrody i wyróżnienia. Otrzymała między innymi Srebrny Krzyż Zasługi od Prezydenta RP, dwukrotnie nagrodę III stopnia i złotą odznakę za zasługi dla ochrony

środowiska przyznane przez Ministra Ochrony Środowiska i Zasobów Naturalnych, Medal Komisji Edukacji Narodowej oraz liczne inne nagrody.

Poza wspomnianą już aktywnością edukacyjną dr Falencka-Jabłońska prowadziła także zajęcia dydaktyczne na wyższych uczelniach – Wyższej Szkole Gastronomii Hotelarstwa i Turystyki w Warszawie, Akademii Pedagogiki Specjalnej im. Marii Grzegorzewskiej w Warszawie i Wyższej Szkole Pedagogicznej im. Janusza Korczaka w Warszawie. Wykładała na nich „Krajoznawstwo i ochronę przyrody”, „Sozologię i edukację ekologiczną”, „Edukację środowiskową w systemie zintegrowanym” i inne przedmioty poświęcone ochronie środowiska. W pierwszej z wymienionych uczelni pod jej kierunkiem zostało przygotowanych 39 prac licencjackich.

Podsumowanie opinii

Doktor Małgorzata Falencka-Jabłońska jest niewątpliwie świetnym dydaktykiem i popularyzatorem wiedzy o przyrodzie, o czym świadczą liczne publikacje jej autorstwa, prowadzone zajęcia dla dzieci, młodzieży i studentów oraz liczne nagrody. Jej dorobek w tym zakresie jest imponujący. Ważna jest także jej działalność jako eksperta w dziedzinie ochrony środowiska. Na tym polu również ma liczne osiągnięcia.

Stopień doktora habilitowanego zgodnie z ustawą można jednak uzyskać przede wszystkim na podstawie oryginalnego dorobku naukowego. Działalność popularyzatorska, dydaktyczna i organizacyjna też jest brana pod uwagę jako konieczne uzupełnienie aktywności naukowej. Ta działalność nie może jednak zastąpić dorobku naukowego, który moim zdaniem w przypadku dr Falenckiej-Jabłońskiej ledwie spełnia wymogi ustawy ze względu na słabą jakość. Tych wymogów nie spełnia natomiast przedstawione osiągnięcie naukowe. Uważam tak nie tylko dlatego, że z dużym prawdopodobieństwem nie jest ono oryginalnym dziełem dr Falenckiej-Jabłońskiej. Co ważniejsze, wbrew tytułowi nie znajduję w nim żadnych treści, które można by uznać za syntezę wieloletnich badań ekosystemów leśnych w sąsiedztwie elektrowni „Kozienice”.

W niniejszej opinii wielokrotnie wyraziłem przypuszczenie, że dr Falencka-Jabłońska posłużyła się w znacznej części wynikami badań innych osób, bądź osób, z którymi współpracowała i opublikowała je pod swoim nazwiskiem. Mając na uwadze te wątpliwości sugeruję, aby zaprosić dr Małgorzatę Falencką-Jabłońską na posiedzenie komisji habilitacyjnej w celu ich wyjaśnienia.

Konkluzja końcowa

Stwierdzam, że przedstawione mi do oceny osiągnięcie naukowe nie spełnia wymogów stawianych w Ustawie z dnia 14 marca 2003 r. o stopniach naukowych i tytule naukowym oraz o stopniach i tytule w zakresie sztuki (Dz. U. z 2003 r. Nr 65, poz. 595 z późn. zm.) oraz w Rozporządzeniu Ministra Nauki i Szkolnictwa Wyższego z dnia 1 września 2011 r. w sprawie kryteriów oceny osiągnięć osoby ubiegającej się o nadanie stopnia doktora habilitowanego (Dz. U. z 2011 r. Nr 196, poz. 1165). W związku z tym negatywnie opiniuję wniosek o nadanie dr Małgorzaty Falenckiej-Jabłońskiej stopnia naukowego doktora habilitowanego w dziedzinie nauk leśnych w dyscyplinie leśnictwo.

Poznań, 18.04.2017

Prof. dr hab. Jan Holeksa
